

The process of re-election of Vladimir Putin was preceded by: a) renewal composition of election commissions; b) introduction to the election legislation the restrictions of passive voting rights that prevent the participation of the opposition candidates; c) registration of controlled candidates with alternative political platforms, d) financial support for quasi-public associations.

The agitation campaign was conducted under the absolute dominance the «heads of state» in the information space, involving electoral campaign of state institutions and local self-government. An important feature of the presidential «elections» was the reanimation of the Cold War complexes.

The results of the presidential «elections» indicate a full control of the state over the main political actors and the population. It should be assumed that in the period from 2018 to 2024 the «head of state»: a) make attempts to increase the controllability of the political space by replacing party leaders on the left and right flanks; b) strengthen conflict with the democratic countries of the West Europe and the United States as a opposed to Russia «civilization»; c) will continue selection of political «elites».

The effectiveness of Putin's strategy of transferring state power to the «successor» in 2024 largely will depend on his ability to retain control over «elites». At the same time the growth of social and economic tension in the Russian society, the resuscitation of the Cold War complexes in the conditions of the aspiration of the «elites» to transform conditional ownership into a private one, encourage the appearance of other scenarios.

Keywords: system of «Russian power», superpresidentialism, neototalitarianism, presidential elections, electoral strategy, electoral technologies, successor.

УДК 321.64+32.019.51

В. О. КРУТІЙ

ВЛАДНІ ЗМІНИ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Визначено базові зміни, що відбулися в політичній системі Росії протягом останнього часу. Вказано на концентрацію владних повноважень в руках глави держави як основну тенденцію політичних трансформацій у Російській Федерації. Окреслено геополітичні наміри Росії, спрямовані на ствердження її

© КРУТІЙ Вадим Олександрович – здобувач науково-дослідного Інституту праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України

регіонального та світового домінування. Гібридну війну ототожнено з механізмом реалізації геополітичних амбіцій Росії.

Ключові слова: політична система, політична влада, суперпрезидентська республіка, воєнна організація держави, силові структури, гібридна війна.

Крутий В. А. Властные изменения в Российской Федерации в контексте гибридной войны

Определены базовые изменения, произошедшие в политической системе России в последнее время. Указано на концентрацию властных полномочий в руках главы государства как основную тенденцию политических трансформаций в Российской Федерации. Определены геополитические намерения России, направленные на утверждение ее регионального и мирового доминирования. Гибридную войну отождествлено с механизмом реализации геополитических амбиций России.

Ключевые слова: политическая система, политическая власть, суперпрезидентская республика, военная организация государства, силовые структуры, гибридная война.

Krutij Vadym. Power changes in the Russian Federation in the context of the hybrid war

The basic changes that have taken place in the political system of Russia during the last time have been determined. It is indicated on the concentration of power in the hands of the head of state as the main trend of political transformations in the Russian Federation. The geopolitical intentions of Russia, aimed at confirming its regional and world domination, are outlined. The hybrid war is identified with the mechanism for the realization of Russia's geopolitical ambitions.

Keywords: political system, political power, superpresidential republic, military organization of the state, power structures, hybrid war.

Однією з найбільш важливих особливостей політичної системи сучасної Росії є глибоке поєднання її імперської сутності та суперпрезидентської форми державного правління. Росія як імперське політичне утворення існує, починаючи з XV ст. Приблизно п'ять століть історії цієї держави можна визначити як період невпинного імперського розширення. Впродовж XX ст. відбулися суперечливі процеси розпаду монархічного різновиду російської імперії (1917-1918 рр.), відновлення імперської моделі організації політичної влади у вигляді СРСР (1922-1991 рр.), а також спроб демократизації політичної системи у 90-х роках, що серед іншого означало деяку відмову від імперського диктату

Москви над колишніми залежними (пострадянськими, постсоціалістичними) територіями¹.

Проте на початку XXI ст. імперська сутність Росії, заперечуючи демократичні здобутки 90-х років, стала домінантним чинником її позиціонування на регіональному та глобальному рівнях. Росія повернулася до традиційного (імперського) алгоритму організації внутрішніх політичних процесів та участі у міжнародних справах, що в цілому відповідало суспільним запитам та настроям політичних еліт. Важливо підкреслити, що подібні трансформації безпосередньо пов'язуються з персоною В.Путіна, який, посідаючи посаду президента РФ у 2000-2004, 2004-2008, 2012-2018 рр. та обійнявши її вчетверте після виборів 2018 р., неодноразово заявляв про розпад СРСР як найбільшу геополітичну катастрофу минулого століття та необхідність відновлення російського диктату над пострадянськими республіками.

Як вказує А. Бульвінський, імперський характер сучасної російської влади забезпечується одночасною дією кількох чинників, кожен з яких перебуває у стані взаємного доповнення: сакралізованою особою верховного правителя; домінантним імперським столичним центром, що явно виділяється на тлі інших російських міст; широкою пропагандою універсалістського концепту «російського світу»; наявністю непублічних (неправових) конвенційних домовленостей між центром та регіональними елітами щодо способів здійснення влади на місцях; поновленням політики зовнішньої воєнної експансії; претензіями на статус одного із світових центрів впливу². При цьому імперський характер російської державності виконує консолідуєчу внутрішню функцію: він залишається об'єднувальним фактором, який дозволяє тримати в інтегрованому стані значний конгломерат різнорідних в етнічному та національному плані територій, що входять до складу Російської Федерації.

Особливостями суперпрезиденталізму як форми державного правління в сучасній РФ є необмежений і неконтрольований спосіб використання влади главою держави, його політичні зловживання включно з авантюрними діями, перманентна пролонгація влади за допомогою нормативно-правових маніпуляцій, створен-

ня механізмів передачі влади «політичному спадкоємцю» на недемократичній основі тощо³.

Важливо вказати й на те, що президентська (за часів Б. Єльцина) та суперпрезидентська (за часів В. Путіна) російські політичні системи тяжіють до цілеспрямованого створення воєнної організації держави як силового гаранта непорушності владних відносин всередині країни та активного просування зовнішніх інтересів за допомогою силових методів. Саме тому сучасна РФ володіє однією з найбільших воєнних організацій порівняно з іншими державами світу, можливості якої активно використовуються у внутрішньополітичному просторі та за його межами.

В інституціональному вимірі російська політична система зазнала наступних трансформацій. Насамперед, відбулося радикальне посилення воєнної організації РФ, ядром якої залишаються мільйонні збройні сили Росії, що мають на озброєнні ядерні засоби. Триває воєнна реформа російської армії (2008-2020 рр.). Значно виріс воєнний бюджет Росії. За даними SIPRI, у 2014 р. він становив 90,4 млрд. дол. США, у 2015 — 85,7 млрд. дол. США, у 2016 — 67,4 млрд. дол. США, у 2017 р. — 66,3 млрд. дол. США⁴. Деяке зниження військових витрат РФ, пояснюване загальним регресом економічних можливостей держави в умовах дії західних санкцій, не може приховати головного: сучасна Росія має не лише регіональні, а й глобальні воєнно-політичні цілі, досягти які вона прагне на основі оновлених мілітарних можливостей. Свідченнями цього є використання російських збройних сил проти Грузії (2008 р.), України (з 2014 р. й дотепер), Сирії (починаючи з 2015 р.).

Так само важливо вказати на створення російським керівництвом нових елементів воєнної організації держави, зокрема, Федеральної служби військ національної гвардії чисельністю 340 тис. осіб⁵. Не приховується, що цільове призначення цієї державної структури є внутрішнім: гвардію слід розглядати як додатковий механізм стійкості владної конструкції РФ на чолі з В. Путіним, що має оперативно реагувати на внутрішні загрози та не допускати організованих виступів проти влади.

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень до важливих ознак «путінської» моделі влади додають такі⁶. Відбулося

реформування федеративних відносин, основу якого визначає заміна «формального федералізму» суб'єктів РФ на «фактичний унітаризм». Починаючи з 2000 р., інституційні та політико-правові можливості федеральних суб'єктів та їхніх керівників суттєво звужено, а влада федерального центру не обмежується регіональними особливостями та інтересами місцевих громад.

Нової конфігурації набула вища політична еліта РФ, у структурі якої домінуючу роль почала відігравати так звана «група силовиків» (ядро останньої — І. Сечин, М. Патрушев та В. Іванов). За їхньої активної участі відбулися не лише антигрузинські, антиукраїнські, антисирійські та ін. силові акції, а й консолідація політичної та економічної влади в руках вузького кола осіб на чолі з главою держави, встановлення тотального контролю над державним апаратом, корпораціями та стратегічними ресурсами.

Суттєво звужено, фактично підірвано політичні позиції місцевих еліт. Якщо раніше керівники суб'єктів федерації вибирались на місцевих виборах та «автоматично» (за посадою) входили до верхньої палати російського парламенту разом із спікерами місцевих законодавчих зборів, то, починаючи з 2000 р., до законодавчого органу можуть входити не лише «губернатори», а й «представники» федеральних одиниць, список яких формується за погодженням з главою держави.

Росія повернулася до «гегемоністської» партійної системи, у якій роль партійного лідера закріплено за партією «Єдина Росія», до керівництва якої входять вищі політичні керівники РФ. Перемігши на виборах 2007 р., ця партія стала представником виконавчої влади в парламенті на інструмент швидкого втілення в політичну практику кремлівських законодавчих ініціатив. У такий спосіб відбулася не лише ліквідація класичного поділу влади на три гілки (законодавчу, виконавчу, судову), а й нівелювання інституту парламентаризму як демократичного механізму правотворчості у складно організований федеральній державі.

Встановлено державний контроль над ЗМІ, сформовано потужний прокремлівський «інформаційний сегмент». Маючи значну фінансову підтримку, владно-орієнтовані ЗМІ стали активними провідниками кремлівської пропаганди всередині

країни та за її межами. На цій основі ними виконується не менш важлива функція консолідації російських громадян навколо правлячого режиму.

За визначальної участі ЗМІ (насамперед телебачення) культ президента В. Путіна став домінантною ознакою духовно-культурного життя РФ. Особисті вподобання глави держави (ностальгія за радянським минулим, культ сили, возвеличення перемог російської зброї з одночасним замовчуванням поразок) виявились ретрансльованими на багатомільйонну аудиторію, яка в особі глави держави отримала втілення традиційного російського бажання «сильної руки». Даний психологічний феномен сприймається в якості оптимального варіанту організації загальноросійських процесів, а також активно-наступального впливу на «близькі» (пострадянські) й «далекі» держави, включно зі Сполученими Штатами.

Підживлення патерналістських настроїв серед російського населення, послідовна реставрація радянських стереотипів політичного мислення призвели спочатку до критично-негативного ставлення російських громадян до альтернативних цінностей (насамперед націоналістичних та ліберально-демократичних), пізніше — до їх неприхованого шельмування та фактичного вилучення з політичного процесу сусідньої країни.

Важливого значення у «путінській» Росії набула політика дискредитації «кольорових» революцій у державах, де вони відбулися. Проте якщо арабські формати зміни державної влади (так звана «арабська весна» 2010–2011 рр.) перестали бути топ-темою російських аналітичних передач та поступово забуваються, то грузинська й особливо українська версії революційного впливу громадян на державну владу перебувають в центрі негативно-критичного сприйняття демократизму як способу оновлення політичних систем. «Кольоровим» революціям приписується їх штучний характер та неодмінний «американський слід» в організації та використанні постреволюційних ситуацій. На цій основі доводиться необхідність створення превентивного механізму запобігання «кольоровим» революціям, який, опираючись на силові можливості держави, має попередити будь-які несанкціоновані спроби змінити політичну владу.

Сукупність окреслених вище змін у владній системі РФ доцільно розглядати як «стартову лінію» практичних стратегій Кремля, спрямованих на досягнення глобального реваншу: відродження Росії як «великої» держави світового значення, повернення геополітичних можливостей радянського періоду (відновлення зон російського домінування над країнами і народами), заперечення норм міжнародного права як визнаних регуляторів міжнародних взаємин, нехтування регіональними та глобальними структурами безпеки, руйнування єдності західного світу на основі протиставлення європейських та американських інтересів.

Нормативно-правовими документами, де прописані ці та інші великодержавні амбіції РФ, стали Стратегія національної безпеки РФ до 2020 року⁷, Концепція зовнішньої політики РФ 2016 р.⁸, Воєнна доктрина РФ 2014 р.⁹, Морська доктрина РФ до 2020 року¹⁰, а також один з останніх документів безпекового спрямування — Стратегія економічної безпеки РФ до 2030 року¹¹. Останній документ є особливо цікавим з огляду на те, що чинний керманіч РФ у непрямій формі зафіксував у ньому ймовірність тридцятого року перебування на посаді глави держави, що вписується в азійські та африканські нормативи владарювання, проте кардинально суперечить західним підходам з цього приводу.

Ці документи, тематично відрізняючись один від одного, об'єднуються єдиним стратегічним задумом — перетворити РФ у провідну державу світу, визнаний центр прийняття глобальних рішень, геополітичний антипод західним демократіям на чолі із США. Вважається, що необхідних ресурсів (політичних, економічних, інформаційних, ресурсних (людських), воєнних (ядерних) та ін.) цілком достатньо для втілення в життя подібних намірів.

У Кремлі розуміють, що «гаряча» (класична) війна із застосуванням зброї масового ураження є надто ризикованим варіантом реалізації російських стратегічних задумів. Втрати та збитки, понесені під час «прямих» та «зворотних» ядерних атак стануть надмірними. Звідки б не стартували перші балістичні ракети — відбудеться гарантований акт самогубства людства, проти чого виступає абсолютна більшість організованих політичних сил.

Проте існує альтернатива: використання непрямих (прихованих, неартикульованих, замаскованих, підступних, анонімних, корумпованих, терористичних, фейкових, неправових, аморальних) дій проти інших держав і народів цілком спроможне послабити їхню здатність до опору, що фактично «розчищує шлях» для просування російських інтересів у євразійському регіоні та світі в цілому. Виходячи з даного припущення, гібридна війна у російському виконанні (спрямована не лише проти України, а й інших держав та міжнародних структур) лише посилюватиметься.

Виходом із ситуації, що склалася, має стати зміна політичної системи РФ, вилучення з неї антигуманних, антидемократичних складників, включно з кадровим очищенням. Проте реалізувати подібні наміри без зовнішнього втручання практично неможливо.

1. Бульбенюк С. С. Імперія // Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 280. 2. Бульвінський А. Г. Вплив імперської державної традиції на модернізаційні процеси в сучасній Україні // Проблеми всесвітньої історії. 2016. № 2. С. 67. 3. Слободян О. Ф. Военна політика пострадянських держав: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. політ. н. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-USD.pdf>. 4. *Воєнні видатки держав світу*. URL; <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-USD.pdf>. 5. *О Федеральной службе войск национальной гвардии*: Указ Президента Российской Федерации. URL: http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/000120_1610040002?index=0. 6. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Харків: Фолю, 2017. С. 126-128. 7. *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*. URL: <http://kremlin.ru/supplement/424>. 8. *Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации*: Указ Президента Российской Федерации от 30 ноября 2016 года № 640. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/41451>. 9. *Военная доктрина Российской Федерации*. URL: <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>. 10. *Морская доктрина Российской Федерации до 2020 года*. URL: http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/462098. 11. *Стратегия экономической безопасности Российской Федерации*: Указ Президента РФ от 13 мая 2017 г. № 208 «О Стратегии экономической безопасности Российской Федерации на период до 2030 года». URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71572608>.

Krutij Vadym. Power changes in the Russian Federation in the context of the hybrid war

One of the most important features of the political system of modern Russia is the deep combination of its imperial essence and super-presidential form of government. At the beginning of the XXI century the imperial essence of Russia, denying the democratic achievements of the 1990s, has become a dominant factor in its positioning at the regional and global levels. Russia has returned to the traditional (imperial) algorithm of organization of internal political processes and participation in international affairs, which in general was in line with public demands and sentiments of political elites. Such transformations are directly associated with the personality of V.Putin.

In the institutional dimension, the Russian political system undergone the following transformations. First of all, there was a radical strengthening of the military organization of the Russian Federation, the core of which are the millions of armed forces in Russia, having nuclear weapons. There was a reform of federal relations, the basis of which determines the replacement of «formal federalism» of the RF subjects to «factual Unitarianism». The new configuration has become the highest political elite of the Russian Federation, in the structure of which the dominant role was played by the «group of security forces». Significantly narrowed, the political elites of the local elites have actually been undermined. Since 2000, the legislature may include not only «governors», but «representatives» of federal units, whose list is formed in agreement with the head of state. Russia returned to the «hegemonic» party system, in which the role of the party leader was assigned to the United Russia party, which includes the highest political leaders of the Russian Federation. State control over the media has been established, a powerful Kremlin «information segment» has been formed. With significant financial support, power-oriented media have become active leaders of the Kremlin's propaganda inside and outside the country. Under the decisive participation of the media (primarily television), the cult of President V. Putin has become a dominant feature of the spiritual and cultural life of the Russian Federation. The policy of discrediting «color» revolutions in the states where they took place has become of paramount importance in Putin's Russia. «Colored» revolutions are attributed to their artificial character and an indispensable «American trace» in the organization and use of post-revolutionary situations. On this basis, it is necessary to create a preventive mechanism for preventing «color» revolutions.

The combination of the above-mentioned changes in the ruling system of the Russian Federation should be regarded as a «starting point» of the Kremlin's practical strategies aimed at achieving global revenge: the revival of Russia as a «great» nation of global significance, the return of the geopolitical capabilities of the Soviet period (the restoration of the zones of Russian domination over countries and peoples), denial of the norms of international law as recognized regulators of international relations, neglect of regional and global security structures, the

destruction of the unity of the western world on the basis of contrasting European and American interests.

Keywords: political system, political power, superpresidential republic, military organization of the state, power structures, hybrid war.

УДК 323.2

В. М. ТАРАСЮК

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ

Розглядається різні підходи до медіаграмотності як нового напрямку формування інформаційної культури. Досліджуються сучасні наукові визначення медіаграмотності. Аналізуються шляхи впровадження медіаграмотності як складової політичної освіти.

Ключові слова: медіаграмотність, інформаційна культура, політична освіта.

Тарасюк В. Н. Медиаграмотность как составляющая политического образования

Рассматриваются разные подходы к медиаграмотности как новому направлению формирования информационной культуры. Исследуются современные научные определения медиаграмотности. Анализируются пути внедрения медиаграмотности как составляющей политического образования.

Ключевые слова: медиаграмотность, информационная культура, политическое образование.

Tarasjuk Volodymyr. Media Literacy as a Component of the Political Education
Different approaches to media literacy are considered as a new direction in the formation of information culture. Explore the modern scientific definitions of media literacy. Analyze the ways of introducing media literacy as a component of political education.

Keywords: media literacy, information culture, political education.

Розвиток Інтернет-технологій, зростання популярності соціальних мереж та електронної преси сприяють розвитку нових